ASOS JOURNAL

The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 8, Sayı: 101, Şubat 2020, s. 115-134

ISSN: 2148-2489 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.39973>

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date
1.12.2019

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date
29.02.2020

Dr. Öğr. Üyesi Mete Bülent DEĞER
Mersin Üniversitesi, Eski Türk Edebiyatı
mbdeger@mersin.edu.tr

KLASİK TÜRK ŞİİRİNDE ÂŞIĞIN SEVGİLİ İLE VUSLATI

Öz

Bu çalışmada klasik Türk şiirinin temel unsurlarından biri olan aşk konulu şiirlerde âşığın sevgili ile buluşmasına dair beyitler konu edilmiştir. Türk edebiyatında 13 ilâ 19. yüzyıllar arasında hüküm süren divan şiirinin geleneksel yapısı içerisinde gerek mecazî aşk gerekse hakikî aşk bağlamında âşığın sevgiliyle buluşamadığı, bir başka ifade ile vuslatın gerçekleşmediği bilinmektedir. Ancak, divan şiirinde birçok şairin nadiren de olsa vuslata dair söz konusu geleneksel bakış açısının dışına çıktığına dair tespit ettiğimiz bazı beyitler bulunmaktadır. Bu bağlamda bu çalışmada söz konusu beyitlerin tespiti ve değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Çalışmamızda farklı yüzyıllardan birçok divan incelenmiş ve söz konusu divanlarda âşığın sevgiliye kavuştuğu ifade edilen beyitler tespit edilerek değerlendirilmiştir. Klasik Türk şiirinde verilen eser sayısının fazlalığı ve eserlerin hacimleri göz önüne alındığında çalışmamızda genel olarak divanlara ve özellikle gazeller üzerine yoğunlaşmıştır. Sonuç olarak bu çalışma ile klasik Türk şiirinde âşığın sevgiliye kavuştuğu birçok beyit tespit edilmiş, dolayısıyla şairin ve şiirde onun temsilcisi olan âşığın vuslat konusunda divan şiirinin geleneksel yapısının dışına çıktığı ortaya konulmuştur.

Anahtar kelimeler: Klasik Türk şiiri, âşık, sevgili, vuslat.

VUSLAT OF LOVER WITH BELOVED IN CLASSICAL TURKISH POETRY

Abstract

In this study, couplets about the meeting of the lover with his beloved are mentioned in love poems which is one of the basic elements of classical Turkish poetry. In the context of both metaphorical love and true love, it is known that the lover cannot meet his beloved, in other words, the vuslat is not realized within the traditional structure of divan poetry which reigned in Turkish literature between 13th and 19th centuries. However, in divan poetry, there are some couplets that we have determined that many poets rarely go beyond this traditional view of vuslat. In this context, the aim of this study is to identify and evaluate these couplets. In our study, many divans of different centuries were examined and the couplets which were stated to come together of lover to beloved in these divans were identified and evaluated. Considering the large number of works and volumes of works given in classical Turkish poetry, it has been focused on divans in general and especially ghazals. As a result, in this study, many couplets that coming together in love with beloved have been identified in classical Turkish poetry. In this context, it has been revealed that poet and his representative in poetry of going beyond the traditional structure of divan poetry about vuslat.

Keywords: Classical Turkish poetry, lover, beloved, vuslat.

1. Giriş

Klasik Türk şiiri veya diğer adıyla divan şiiri, biçim ve içerik yönünden geleneksel olarak ilk örneklerinin verildiği 13. yüzyıldan batı edebiyatı ve sair sebepler etkisiyle sona erdiği 19. yüzyıla kadar dolaylı veya doğrudan büyük oranda aşk konusu etrafında şekillenen bir edebiyatın şiir kısmını oluşturmaktadır. Divan şiirinde, özellikle, divanların önemli bir kısmını oluşturan gazeller vasıtasıyla şairler tarafından başta aşk olmak üzere, şarap, tabiat vs. pek çok konuda sayısız şiir örnekleri verilmiştir.

Divan şiirinde aşk geleneksel olarak, tam bir söylem birliği olmamakla beraber, mecazî aşk ve hakikî aşk olarak iki şekilde değerlendirilmektedir. Meczazî aşk daha çok “gönül eri, sarhoş, ayyaş kimse” (Türkçe Sözlük 2009: 1658) olarak anlamlandırılan rind vasıtasıyla işlenmiş olsa da bu sınıflandırmada mecazî (beşerî) aşk kimi zaman ilahi (hakikî) aşka ulaşma yolunda bir merhale olarak da değerlendirilmektedir.

Divan şiirinde aşk daha çok şairlerin dilinde “örnek tutulan, kâmil ve olgun kişi olan, kendi değer yargıları ile yaşayarak başkalarının düşüncesine önem vermeyen; mal, şöhret, mevki gibi şeyleri umursamayan; hoşgörülü, riyasız ve yalansız olmaya çalışan” (Durmaz 2005: 58) rind-meşreb şairlerin kaleminde vücut bulmaktadır. Bununla birlikte “rindliğin divan şairlerinin hüviyetinden olduğu da bilinmektedir. Divan şairleri şahsen nasıl bir hayat takip ederlerse etsinler, daima dünya âlâyişinden uzak bulunmak, maddeye kıymet vermez görünmek isterler. Onlar için cihanın bir pula değeri yoktur. Daima rindlikten bahsetmeleri, lâubâli ve derbeder görünmeleri bundandır” (Levend 1984: 558). Zira “ağzına bir katre içki koymayanların bile zaman zaman meyhaneden, şaraptan ve sâkiden bahsetmeleri de yalnız bazı hakikatleri tasavvufî remizlerle ifade etmek istemelerinden değil, belki rind ve derbeder görünmek arzusuna uymaların

dandır” (Levend 1984: 558).

Bu bağlamda çalışmamızda şairlerin edebî şahsiyetlerine dair genel kanılar göz ardı edilecek şiirlerin anlamları çerçevesinde değerlendirme yapılmıştır. Divan şiirinde her ne kadar beyit bütünlüğü esas alınsa da değerlendirme esnasında beyitlerin bulunduğu gazeller bir bütün olarak düşünülerek tasavvufî anlam barındırıp barındırmadıkları göz önüne alınmamıştır. Dolayısıyla, kasidelerde sevgili bağlamında kullanılan hükümdar veya devrin ileri gelenlerine vuslat ve ilahi anlamda vuslatın söz konusu olduğu beyitler değerlendirme dışı tutulmaya çalışılmıştır. Kısacası bu çalışmada divan şiirinde beşerî anlamda vuslatın gerçekleştiği ifade edilen beyitler tespit edilip değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında öncelikle Kültür Bakanlığının web sayfasında pdf formatında bulunan aşağıdaki divanlar incelenmiştir:¹

Ahmedî Divanı (14.yy.), Şeyhî Divanı (14.yy.), Adlî Divanı (15.yy.), Âhî Divanı (15.yy.), Avnî (Fatih) Divanı (15.yy.), Dede Ömer Ruşenî Divanı (15. yy.), Karakoyunlu Cihanşah'ın Türkçe Şiirleri (15.yy.), Hakîkî Divanı (15.yy.), Hamdullah Hamdi Divanı (15.yy.), Tâcizâde Ca'fer Çelebi Divanı (15.yy.), Hecrî Divanı (16.yy.), Ahmed-i Rıdvan Divanı (16. yy.), Âşık Çelebi Divanı (16.yy.), Bâkî Divanı (16. yy.), Bursalı Rahmî Divanı (16.yy.), Celilî Divanı (16.yy.), Cenâbî Divanı (16.yy.), Divan-ı Mânî ve Şehrengîz-i Bursa (16.yy.), Edirneli Nazmî Divanı (16.yy.), Emrî Divanı (16.yy.), Filibeli Vecdî Divanı (16.yy.), Gelibolulu Mustafa Âlî Divanı (16.yy.), Gelibolulu Sun'î Divanı (16.yy.), Kalkandelenli Mu'îdî Divanı (16.yy.), Mihrî Hâtun Divanı (16.yy.), Mostarlı Hasan Ziyâ'î Divanı (16.yy.), Münirî Divanı (16.yy.), Ravzî Divanı (16.yy.), Revânî Divanı (16.yy.), Şehâbî Divanı (16. yy.), Süheylî Divanı (16.yy.), Şâhî Divanı (16.yy.), Şevki Divanı (16.yy.), Vizeli Ramazan Behiştî Divanı (16.yy.), Vusûlî Divanı (16.yy.), Zâtî Divanı (16.yy.), Âgâh Divanı (17.yy.), Ahmed Nâmî Divanı (17.yy.), Azmizâde Hâletî Divanı (17.yy.), Bahtî Divanı (17.yy.), Beyânî Divanı (17.yy.), Bosnalı Âsım Divanı (17.yy.), Fevzî Divanı (17.yy.), Kâmî Divanı (17.yy.), Kâtibzâde Sâkib Divanı (17.yy.), Nâ'îlî-i Kadîm Divanı (17.yy.), Nefî Divanı (17.yy.), Nehcî Divanı (17.yy.), Nev'îzâde Atâyî Divanı (17. yy.), Safvetî Mehmet Çelebi Divançesi (17.yy.), Sâkib Dede Divanı (17.yy.), Şehrî Divanı (17.yy.), Şeyhülislâm Yahyâ Divanı (17.yy.), Ümmî Sinân Divanı (17.yy.), Vahyî Divanı (17.yy.), Arpaemînzâde Mustafâ Sâmi Divanı (18.yy.), Diyarbakırlı Lebîb Divanı (18.yy.), Diyarbakırlı Hâmî Ahmed Divanı (18.yy.), Esrâr Dede Divanı (18.yy.), Erzurumlu Zihnî Divanı, (18.yy.), Haşmet Divanı (18.yy.), Kânî Divanı (18.yy.), Lâzîkizâde Feyzullah Nâfiz Divanı (18. yy.), Mehmed Sıdkî Divanı (18.yy.), Muvakkizâde Muhammed Pertev Divanı (18.yy.), Nedîm Divanı (18.yy.), Sa'id Giray Divanı (18.yy.), Sümbülzâde Vehbî Divanı (18.yy.), Şeyh Gâlib Divanı (18.yy.), Tırsî Divanı (18.yy.), Yâver Divanı (18.yy.), Bursalı İffet Divanı (19.yy.), Leylâ Hanım Divanı (19.yy.), Nigârî Divanı (19.yy.), Numân Mâhir Divanı (19.yy.), Selanikli Meşhurî Divanı (19.yy.), Şeref Hanım Divanı (19.yy.) ve Hamâmîzâde İhsan Divanı (20.yy.).

Daha sonra, pdf formatını temin edemediğimiz “Necati Beg Divanı (15.yy.), Ahmed Paşa Divanı (15.yy.), Fuzulî Divanı (16.yy.), Mezâkî Divanı (17.yy.), Neşâtî Divanı (17.yy.), Sükkerî Divanı (17.yy.), Nâbî Divanı (17.yy.), Reisülküttab Mehmed Ârif Divanı (18.yy.) ve Tûrâbî Divanı (19.yy.)” incelenmiştir.

Çalışmamızın kapsamı doğrultusunda söz konusu divanlarda “kavuşma” anlamında “vasl,

¹ Divanlar yüzyıllarına göre alfabetik olarak sıralanmıştır.

vâsıl, visâl, vuslat, vûsul, bûs etmek, bus(e) almak (vermek), öpmek, dişlemek, be-kâm olmak, ber-murâd itmek, ber-murâd olmak, halvet, murâd almak, murâda irmek, kâmrân, kâm-yâb, mecma', pistân, şeftali, resân, telâkî ve yüz sürmek" gibi kelime ve kelime gruplarını ihtiva eden beyitler tespit edilmiştir. Daha sonra söz konusu beyitler içerisinde âşık sevgili ile kavuşması anlamını barındıran beyitler çalışmamıza dahil edilmiştir. Bu bağlamda "Ahmedî Divanı (14.yy.), Dede Ömer Ruşenî Divanı (15.yy.), Hamdullah Hamdi Divanı (15.yy.), Karakoyunlu Cihanşah'ın Türkçe Şiirleri (15.yy.), Tâcizâde Ca'fer Çelebi Divanı (15.yy.), Âşık Çelebi Divanı (16.yy.), Bâkî Divanı (16. yy.), Behiştî Divanı (16.yy.), Bursalı Rahmî Divanı (16.yy.), Celilî Divanı (16.yy.), Cenâbî Divanı (16.yy.), Gelibolulu Mustafa Âlî Divanı (16.yy.), Gelibolulu Sun'î Divanı (16.yy.), Kalkandelenli Mu'îdî Divanı (16.yy.), Mânî Divanı (16.yy.), Mostarlı Hasan Ziyâ'î Divanı (16.yy.), Revânî Divanı (16.yy.), Azmizâde Hâletî Divanı (17.yy.), Kâtibzâde Sâkîb Divanı (17.yy.), Mezâkî Divanı (17.yy.), Nabi Divanı (17.yy.), Nev'izâde Atâyî Divanı (17. yy.), Şeyhülislâm Yahyâ Divanı (17.yy.), Diyarbakırlı Hâmî Ahmed Divanı (18.yy.), Diyarbakırlı Lebîb Divanı (18.yy.), Erzurumlu Zihnî Divanı, (18.yy.), Haşmet Divanı (18.yy.), Lâzikizâde Feyzullah Nâfîz Divanı (18.yy.), Muvakkizâde Muhammed Pertev Divanı (18.yy.), Nedîm Divanı (18.yy.), Reisülküttâb Mehmed Ârif Divanı (18.yy.), Sünbülzâde Vehbî Divanı (18.yy.), Şeyh Gâlib Divanı (18.yy.) ve Tûrâbî Divânı (19.yy.)" adlı eserlerde mezkûr anlamı ifade eden beyitlere rastlanmıştır. Söz konusu beyitler şairlerinin yaşadıkları yüzyıllara göre sınıflandırılarak günümüz Türkçesine aktarılmıştır.

2. Klasik Türk Şiiri'nde Âşık ve Sevgilinin Konumu Bağlamında Vuslat Meselesi

118

Klasik Türk şiirinde temel konusu aşk olan şiirler genel olarak âşık, maşuk (sevgili), rakib ve zâhiden oluşan dört temel unsur etrafında şekillenmektedir. Bu unsurların şiirlerde kullanımı şairin hayal dünyasına ve şiirlerin niteliğine göre değişmektedir. Çalışmamızın muhtevası gereği bu bölümde klasik Türk şiirinde âşık ve maşukun (sevgili) konumunu değerlendirmeye çalışacak ve mezkûr unsurların şiir dünyası içerisindeki genel özelliklerini ortaya koymaya çalışacağız.

Klasik Türk şiirinde veya başka bir ifade ile divan şiirinde âşık çoğu zaman şairin kendisidir. Şiirlerin içerik özelliklerine göre Mecnun, Kerem, Ferhat vd. aşk hikâyesi kahramanlarıyla hayat bulan veya söz konusu kahramanların dışında şairin muhayyilesi vasıtasıyla şiirlerde tecessüm eden âşık, divan şiirinin sadece ana kahramanı değil, aynı zamanda -çoğu zaman- şiirlerin söyleyicisi, ilk sesidir.

Şiirlerde çoğunlukla istiare bağlamında "bülbül, dil-dâde, divane, ehl-i dil, ehl-i 'ışk, erbâb-ı dil, erbâb-ı mahabbet, giriftâr, meftûn, mübtelâ, sevdâ-zede, şûrîde, üftâde gibi kelime ve kelime gruplarıyla ifade edilen âşıkın divan şiirinde sevgili ile ilgili olmak kaydıyla en önemli özellikleri aşk dardına düşmesi ve bu bağlamda kan ağlayan, gönlü yaralı, tutkun, sevgili yolunda perişan ve divâne olmasıdır. Âşıkın söz konusu özellikleri çoğu zaman sevgiliye kavuşamamanın verdiği acıdan kaynaklanmaktadır. Ancak divan şiirinde âşıkın sevgiliye kavuşamamanın verdiği acıdan zevk aldığı ve bu bağlamda sevgiliye olan aşkın kavuşma ile neticelenmesine pek taraftar olmadığı da bilinmektedir. Elbette bu durum çok boyutlu olarak ele alındığında bu çalışmanın hacminin bu konuyu açıklamak için yeterli olamayacağı malûmdur.

Divan şiirinde âşıkın en büyük arzusu sevgiliye kavuşmaktır. Âşık sevgilinin aşkıyla yanmakta ve daima sevgiliyi arzulamaktadır. Bu arzulama ve sevgiliye kavuşma isteği şairin üslubuna ve meşrebine göre farklı şekillerde dile getirilmektedir. Nitekim ilahi aşkı arzulayan bir şairin dilinde âşıkın kavuşmak istediği Allah'tır ve kavuşma, ulaşılacak son noktadır.

Sevgili ise aşkın dünyaya ve hayat bakış açısı bağlamında beşerî veya ilahi niteliğe sahip bir kahraman olarak ortaya çıkmaktadır. Daha doğru bir ifade ile rind-meşreb bir şairin nazarında beşerî nitelik gösteren sevgili, mutasavvıf bir şairin gözünde Allah'tır.

Âşığın kavuşmaya çalıştığı, âşığa ilgi göstermeyen ancak âşığın varlık ve yaşama sebebi olan sevgiliyi anlatmak amacıyla divan şiirinde, özellikle teşbih ve istiare bağlamında, en sık kullanılan kelimeler şunlardır. “Âfet, âhû, cânân(e), dil-ber, dildâr, dost, gül, hûb, hûbân, kâfir, mahbûb, ma'şûk, nigâr, sanem, servi, yâr”.

Divan şiirinde âşığın kavuşmak istediği “sevgili karakter olarak mağrurdur, cihanın zevkidir, âşığın kanını dökendir, nazlıdır, ona bakılamayandır, vefasızdır, merhamet umulandır, cilvelidir, güzellik ikliminin padişahıdır...” (Mermer 1991: 100). Fiziksel olarak ise siyah saç, parlak yüzü, servi boyu, gonca gibi ağzı ve la'l dudaklarıyla âşığın hayallerini süslemektedir.

Çalışma konumuzun temelini oluşturan vuslat ise aşkın arzu edilen sonucu olarak görülmekte, gerek ilahi gerekse mecazî aşkı işleyen bir şairin kalemindeki âşık için sevgiliye kavuşmak en önemli amaç olarak görülmektedir. Bununla birlikte şairlerin kalemindeki âşıkların sevgiliye kavuşmaktansa sevgili yolunda çekilen çileyi; sevgili için rakiple, ağyara ve kimi zaman zahidle yapılan mücadeleyi gaye edindikleri, hatta sevgilinin tegafülünden zevk aldıkları da bilinmektedir. Bu bağlamda şiirin konusu aşk, vuslat da aşkın bir parçası olunca acı, ıstırap, keder ve sıkıntı da şiirlerin ruhuna işlemektedir. Nitekim “âşık hicran içindedir ve hicranın sonunda vuslat vardır. Ancak vuslatın sonu da hicrandır.” (Pala 2004: 476). Bu konuda Fuzulî'nin aşağıdaki beyti meşhurdur.

“Ey Fuzûlî hûblar vaslına eylersin heves

Gûyya bilmezsin ol vasl içre hicrân olduğun” [Fuzûlî G.209/7]

(Tarlan 2005: 518)

[Ey Fuzûlî! Güzellere kavuşmaya heves ediyorsun. Sanki o kavuşma içinde ayrılık olduğunu bilmiyorsun (Tarlan 2005: 518)]

Divan şiirinde gerek mecazî aşk gerekse hakikî aşk olarak nitelendirilen aşkta “kavuşma”ya dair kavramların genel olarak ortaklık arzettikleri görülmektedir. Bu bağlamda “kavuşma”yı ifade etmek maksadıyla şiirlerde daha çok “vâsıl, vasl, visâl, vuslat, vûsul, bûs etmek, bus(e) almak (vermek), öpmek, dişlemek, be-kâm olmak, ber-murâd itmek, ber-murâd olmak, murâd almak, murâda irmek, kâmrân, kâm-yâb, mecma', resân, telâkî, yüz sürmek” gibi kelime ve kelime gruplarını kullanıldığı görülmektedir. Ancak şiirlerde kavuşmanın gerçekleşip gerçekleşmediği beytin ve bazen de gazelin bağlamı değerlendirildiğinde anlaşılmaktadır.

Divan şiirinde vuslatın ne olduğuna dair 17. yüzyıl şairlerinden Sükkerrî'nin aşağıdaki gazeli dikkat çekicidir. Şair aşağıdaki gazelinde divan şairinin nazarından hem mecazî (beşerî) aşk hem de ilahi (hakikî) aşk anlamında vuslatın ne olduğuna dair ifadeler kullanmıştır. Bu bağlamda şair vuslatı sevgiliyle kadeh döndürme, sevgiliyle sohbet etme, sevgiliyle gözlerden uzak bir yerde bir araya gelme, halkın dilinde anlatılan bir efsane ve şahane bir içki gibi ifadelerle açıklamaktadır.

“Didüm bir ehl-i hâle söylenür âyâ nedür vuslat

Didi dil-berle tenhâ gerdiş-i peymânedür vuslat

Rivâyet muhtelifdür gerçi ammâ kavî-i müftiye

Dimişler ehl-i 'ışka sohbet-i cânânedür vuslat

Çeküp pehlûya her şeb ehl-i devlet bir perî-rûyı
Musahhar anlara her halvet-i kâşânedür vuslat
O bir iksîr-i nâ-yâb ancak anı görmüş âdem yok
Hemân halkun dilinde söylenür efsânedür vuslat
Ne mümkündür o zevk-ı cân-fezâdan dîde-sîr olmak
Toyulmaz Sükkerî bir 'işret-i şâhânedür vuslat" [Sükkeri G.10]

(Tuncer 2016: 41)

[1- İlahî aşka bağlı birine sordum: Söylenir, acaba vuslat nedir? Vuslat, gönül alan sevgiliyle yalnız bir şekilde kadeh döndürmektir, dedi.

2- Gerçi rivayet farklıdır ama müftünün lafı(na göre) aşk ehline (göre) vuslat, sevgilinin sohbetidir, demişler.

3- Vuslat; her gece makam/mevki sahiplerinin bir peri yüzlüyü yanına çektikleri ve boyun eğdirdikleri gözlerden uzak saraydır.

4- O (vuslat) bulunmaz bir iksirdir ancak onu gören insan yok. Daima halkın dilinde anlatılan bir efsanedir.

5- O mutluluk artıran/gönüle ferahlık veren zevkten gözü doyması mümkün müdür! Dozulmaz Sükkerî, vuslat şahane/mükemmel bir içkidir.]

3. Klasik Türk Şiirinde Âşığın Sevgili ile Buluşması ve Bu Bağlamda Tespit Edilen Beyitler

Çalışmamızda klasik Türk şiirinde vuslatın gerçekleşmesine dair tespit ettiğimiz ilk beyit 14. yüzyılda Anadolu'da yetişmiş en büyük şair olarak kabul edilen ve Anadolu'da divan sahibi ilk şair olarak bilinen Ahmedî'nin aşağıdaki beytidir. Şair aşağıdaki beytinde sevgilinin zülfüne ulaştığını; ancak sevgilinin zülfüne ulaşmanın kendisine nasıl zarar vereceğini düşünemediğini ifade etmektedir.

“Âşuftalığla zülfüne gönül ulaştı lîk
Bilmedi kim bu 'ukdede cânâ zarar düşer” [Ahmedî G.194/6]
(Akdoğan-e.t. 26.11.2019² : 339)

[Perişanlıkla, çılgınlıkla gönül zülfüne ulaştı, ancak bu düğümün/derdin cana zarar verdiğini bilemedi.]

Divan edebiyatında 15. yüzyılın mutasavvuf şairlerinden biri olarak bilinen Dede Ömer Ruşenî aşağıdaki beyitlerinde sevgiliden buse aldığını ifade etmektedir.

“Lebleründen sen bana bir bûse itmişdün 'atâ
Ger peşîmân oldunise virdüğün gel yine al
Bir kez öpdüm men seni gel sen meni yüz bin kez öp
Tek varub bizden şikâyet idüb itme kıl ü kâl” [Ruşenî G.46/3-4]
(Tavukçu-e.t. 26.11.2019: 156-157)

[1- Sen bana dudaklarından bir buse bağışlamıştın. Eğer pişman olduysan verdiğini gel geri al.

² Erişim Tarihi

2- Bir kez öpdüm ben seni, gel sen beni yüz bin defa öp. Yeter ki gidip bizden şikâyet edip dedikodu yapma.]

15. yüzyılın meşhur şairlerinden ve aynı zamanda divan edebiyatında Anadolu sahasında ilk hamse sahibi şair olan Hamdullah Hamdi, divanında bulunan aşağıdaki beytinde vuslata erdiğini ifade etmektedir.

“İrişüp yine vaslun ni’metine

Bu Hamdî cânını şükrâne kıldı” [Hamdullah Hamdî G.193/5]

(Özyıldırım 1999: 228)

[Bu Hamdi kavuşmanın nimetine yine ulaştı ve bu duruma/haline şükretti.]

Hakikî mahlasıyla 15. yüzyılda divan tertip eden Karakoyunlu hükümdarı Cihanşah’a ait olan aşağıdaki beyitte şair sevgilinin dudağından aşk şarabını içtiği ifade etmektedir.

“Hakikî câm-ı la’lünden irişdi bâde-i ıška

Kim anun çeşmesindendür havâssı âb-ı hayvânun” [Hakikî G.43/6]

(Macit 2017: 35)

[Hakikî (sevgilinin) dudağının kadehinden aşk şarabına ulaştı. Hayat suyunun verdiği duygular onun çeşmesindendir.]

Divan edebiyatında 15. yüzyıl şairlerinden biri olan Tacizâde Cafer Çelebi aşağıdaki gazelinde sevgiliye kavuşmasını anlatmaktadır. Gazelin makta beytinde kullanılan “düşde gördüm” ifadesiyle sevgiliye kavuşmanın rüya olduğu anlaşılrsa da kavuşmaya dair beyitler dikkat çekicidir.

“Yâra vasl oldum ‘aceb devletlü cânım var imiş

Gerçi pîrem dostlar baht-ı civânım var imiş

Ağzınun sırrını keşf itdüm ser-i mûy imiş ol

Gör ne tab’-ı mû-şikâf u hurdedânım var imiş

Sînede buldum hayâl-i leblerin bildüm henüz

Kim dahi bir zerrece cismümde cânım var imiş

Cân virürken menzilin kûyında görüp didi dil

Şükr li’llâh kim bihişt içre mekânım var imiş

Düşde gördüm Ca’ferâ zülfin didüm ta’bîr idüp

Minnet Allaha kim ‘ömr-i câvidân var imiş” [Tacizâde Cafer Çelebi G.76]

(Erünsal 2018: 379-380)

[1- Sevgiliye kavuştum hayret verici kutlu, talihli canım varmış. Gerçi yaşlandım dostlar, genç bahtım varmış.

2- Ağzının sırrını keşfettim, o saç telinin ucuymuş. Gör nasıl kılı kırk yaran ve nükteleri anlayan mizacım varmış.

3- Dudaklarının hayalini sinede buldu. Anladım ki hâlâ bedenimde biraz canım varmış.

4- (Sevgilinin) mahallesinde can verirken, gönül görüp “Allah’a şükür cennetin içinde mekânım varmış” dedi.

5- Ey Cafer! (Sevgilinin) zülfünü rüyada gördüm ve tabir ettim. Allah’a şükürler olsun ki

ebedî hayat, ölümsüzlük varmış.]

16. yüzyıl divan şiirinde aşığın sevgiliye kavuşmasına dair beyitlerin önceki yüzyıla daha fazla olduğu görülmektedir. Elbette bunda şair sayısının artmasının etkisi büyük oranda belirleyicidir.

16. yüzyılın ve aynı zamanda divan edebiyatının en önemli şairlerinden biri olan Bâkî, sevgilin kendisine daima buse verdiği, dolayısıyla hayatta başka bir şeye ihtiyacı olmadığı anlamında aşağıdaki beyti söylemiştir.

“Bûseyi eksük eylemez cânân
Bundan artuk bana dahı ne gerek” [Bâkî G.282/3]

(Küçük 1994: 275)

[Sevgili bana her zaman buse verir. Bundan başka bana gerek olan bir şey yok.]

Divan edebiyatında 16. yüzyılın önemli şair ve tezkire yazarlarından biri olan Âşık Çelebi'nin aşağıdaki beytinden âşığın sevgili ile vuslatı yaşamış olduğu anlaşılmaktadır.

“Tâ kıyâmet şöyle bâkî ola firkat korkarum
Olmaya cânân ile bir dahi vuslat korkarum” [Âşık Çelebi Terkib-i Bend 6/2]

(Kılıç-e.t. 26.11.2019: 150)

[Ayrılık kıyamete kadar sürecektir diye korkuyorum. Bir daha sevgili ile kavuşamayacağım diye korkuyorum.]

16. yüzyıl divan edebiyatı şairlerinden olan Behiştî'nin aşağıdaki beytinden şairin sevgiliden buse aldığı anlaşılmaktadır.

“Koynuma girdi Behiştî gice gönlücek olup
Bûse almaya rızâ virmediği nâzı imiş” [Behiştî G.229/5]

(Aydemir 2000: 353)

[Ey Behiştî! (Sevgili) gönül verip gece koynuma girdi. Buse almaya razı olmamasının sebebi nazlanmıyım.]

16. yüzyıl divan şairlerinden Bursalı Rahmî aşağıdaki beyitlerinde sevgiliye vuslata eriştiğini ifade etmektedir.

“Vasl-ı yâre irdi dil hicrândan bîm eylemez
Şîr önünden nitekim Behrâm tâc-ı Cem kapar” [Rahmî G.68/2]

(Erdoğan 2017: 188)

[Gönül sevgiliye kavuştu, ayrılık acısından korkmaz. Nitekim Behram, Cem'in tacını aslanın önünden almıştır.]

“Dem-i vasl oldu dilâ hâlünü yab yab söyle
Gam-ı hecr ile neler çektiğini hep söyle” [Rahmî G.188/1]

(Erdoğan 2017: 263)

[Ey gönül! Kavuşma vakti geldi, hâlini yavaş yavaş söyle. Ayrılık üzüntüsü ile neler çektiğini hep söyle.]

16. yüzyıl şairlerinden Celîlî, sonunda sevgiliye kavuştuğunu ve bunun rakibi utandıracağını ifade etmektedir.

“Celîlî vasl oldu yâre âhir
Rakîbe kaldı yüzünün karası” [Celîlî G.428/7]

(Nas 2018: 282)

[*Celîlî sonunda sevgiliye kavuştu. Rakibe (de) yüz karası (utanç) kaldı.*]

Yine bir başka beytinde Celîlî, sevgilinin busesinin canına can kattığını söylemektedir.

“Virüpdür cânuma cân bûse-i yâr
Kılıpdur lutf u ihsân bûse-i yâr” [Celîlî G.109/1]

(Nas 2018: 109)

[*Sevgilinin busesi canıma can kattı. Sevgilinin busesi (bana) iyilik ve cömertliktir etmiştir.*]

16. yüzyıl şairlerinden Cenâbî aşağıdaki beytinde ayrılık acısından kurtulduğunu ve sevgiliye kavuştuğunu ifade etmektedir.

“Ey Cenâbî kurtulup âlâm-ı fûrkatden bugün
Bezm-i vasl-ı yâra irmiş ‘âşık-ı bî-gamlaruz” [Cenâbî G.133/5]

(Kesik 2018: 110)

[*Ey Cenâbî! Bugün ayrılık acılarından/elemlerinden kurtularak sevgiliye kavuşma meclisine ulaşmış gamsız/kedersiz âşıklarız.*]

Cenâbî bir başka beytinde de yukarıdaki beyitle anlamca benzer bir şekilde dünyada ayrılığın sona erdiğini ve sevgiliye kavuştuğunu ifade etmektedir.

“Vasl-ı nigâra irdük hurremlerüz cihânda
Pâyâna yetdi fûrkat bî-gamlaruz cihânda” [Cenâbî G.279/1]

(Kesik 2018: 206)

[*Dünyada, sevgiliye kavuşmuş sevinçlileriz/mutlularız. Ayrılık sona erdi, (artık) dünyada gamsız/kedersizleriz.*]

16. yüzyıl şairlerinden Gelibolulu Mustafa Âlî aşağıdaki beyitte sevgilinin elinden tutarak yanağından buse aldığını ifade etmektedir.

“Elinden yârı çekdüm bûsesin aldum elüm virdüm
O bâlâ nahli şâhından egüp şeftâlûsın dirdüm” [Gelibolulu Âlî G.856/1]

(Aksoyak 2018a: 921)

[*Sevgilinin elinden tutup çekerek busesini aldım, elimi verdim. O uzun (boyu) fîdanı (sevgiliyi) dalından eğip şeftalisini derdim (yanağından buse aldım).*]

Bir başka beyitte de Gelibolulu Âlî sevgilinin dudağından buse aldığını söylemektedir.

“Lebünden bûse aldum ey Mesîhâ-dem safâ sürdüm
Yine ben haste kurtuldum belâdan tâze cân buldum” [Gelibolulu Ali G.873/4]

(Aksoyak 2018a: 929)

[*Ey Hz. İsa gibi ölümlere nefesiyle can veren (sevgili)! Dudağından bir buse aldım, zevk aldım/hoşça vakit geçirdim. Yine ben hasta/yorgun; beladan kurtuldum, taze can buldum/dinçleştim.*]

16. yüzyıl şairlerinden Gelibolulu Sun'î sevgili ile gizlice sohbet ettiklerini ve sevgiliden buse aldığını söylemektedir.

“İtdi lebi bûsıyla ziyâfet dil ü cânı
Cân sohbetin itdük o perî ile nihânî” [Gelibolulu Sun'î G.183/1]

(Yakar 2018: 113)

[*(Sevgilin) dudağı busesi gönüle ve cana ziyâfet verdi. O peri ile gizlice can sohbeti ettik.*]

16. yüzyıl şairlerinden Mostarlı Hasan Ziyâ'î'nin vuslatın gerçekleşmesine dair birçok beyti bulunmaktadır. Aşağıdaki beyitte Ziyâ'î sevgiliyle buluşmayı bayram olarak gördüğünü ve sevgiliye kavuştuğu için hasta gönlünün iyileştiğini ifade etmektedir.

“Minnet Allâha ki irdi yine ‘îd-i vuslat
Vuslat-ı yâr ile buldı dil-i bîmâr sıhhat” [Mostarlı Hasan Ziya'î G.33/1]

(Gürgendereli 2017: 57)

[*Allah'a şükür yine kavuşma bayramı geldi. Hasta gönül sevgiliye kavuşma ile sıhhat buldu.*]

Ziyâ'î bir başka beyitte gece sevgiliye kavuştuğunu ve bu kavuşmayı rüya zannettiğini ifade etmektedir.

“Vasl oldum ol mehe gice bu düş midür didüm
Gonçe gibi tebessüm idüp didi kim hayır” [Mostarlı Hasan Ziya'î G.149/4]

(Gürgendereli 2017: 100)

[*O aya (sevgiliye) gece kavuştum, rüya mıdır (acaba) dedim. Gonca gibi gülüp “hayır” dedi.*]

Ziyâ'î aşağıdaki beyitlerde ise sevgiliden buse aldığını ifade etmektedir.

“Bûs-ı dehân-ı yârı alınca çıkdı cânım
Hayfâ ki cân metâ‘ın ben yok bahâya virdüm” [Mostarlı Hasan Ziya'î G.299/3]

(Gürgendereli 2017: 156)

[*Sevgilin ağzundan buse alınca canım çıktı. Yazık ki ben can sermayesi yok pahaya/ucuza verdim.*]

“Dehenün gonca-i cennet gibi hem-vâr olsun
Bûse virdi bana hiç yok dimedi var olsun” [Mostarlı Hasan Ziyâ'î G.326/1]

(Gürgendereli 2017: 166)

[*Ağzın cennet goncası gibi devamlı/daim olsun. Bana buse verdi, hiç yok demedi, var olsun.*]

16. yüzyıl şairlerinden Kalkandereli Mu'îdî'nin de sevgiliye kavuşmaya dair beyitleri bulunmaktadır. Aşağıdaki beytinde Mu'îdî sevgiliye kavuştuğunu belirterek bu durumu ilkbahar günlerinin gelmesine benzetmektedir.

“Çün Mu'îdî vasluna irdi içerse tan degül
Nev-bahâr eyyâmıdır olmak gerek iy yâr mest” [Mu'îdî G.41/7]

(Tanrıbuyurdu 2018: 72)

[Sevgilim! Mu'îdî sana kavuştu (şarap) içerse şaşılmaz. İlkbahar günleri gelince içip sarhoş olmak gerektir. (Tanrıbuyurdu 2018: 72)]

Aşağıdaki beytinde Mu'îdî sevgiliyle kavuştuğunu belirterek bunu bayrama benzetmektedir.

“Cân virürsem n'ola şükrâne Mu'îdî gibi kim
‘Îd-i vasluna irüp şevk ile kurbân oldum” [Mu'îdî G.294/5]
(Tanrıbuyurdu 2018: 267)

[Mu'îdî gibi armağan olarak canımı sunsam uygundur; zira kavuşma bayramına erişip (o) şevkle kurbanın oldum. (Tanrıbuyurdu 2018: 267)]

Mu'îdî aşağıdaki beyitte sevgiliden aldığı buseyi can içkisine benzetmektedir.

“Yine bir bûseni aldum ne bûse nûş-ı cândur bu
Disem olmaz eger başum gide râz-ı nihândur bu” [Mu'îdî G.374/1]
(Tanrıbuyurdu 2018: 326)

[Yine senden (öyle bir) öpücük aldım (ki) öpücük değil (adeta) can içkisidir; başımın gi-deceğini (bilsem) de bu gizli sırrı (kimselere) söylemem. (Tanrıbuyurdu 2018: 326)]

16. yüzyıl şairlerinden Mânî'nin “Gazel-i Fuzûlî-i Bagdâdî Tahmîs-i Mânî” başlıklı tah-misde 3. beytin ek bölümünde sevgilinin belini sardığını ve dudağından buse aldığını söylemek-tedir.

“.....
Safâ-yı hâtır ile kucduğum miyânun idi
Latîf bûselerün alduğum dehânun idi
Dem-â-dem öpdüğüm ol la'l-i dür-feşânun idi
Hemîşe secdegehüm hâk-i âsitânun idi
Bu i'tibâr ile bir ser-bülend-i 'âlem idüm
.....” [Mânî T.1/3]
(Demirel 2017: 55)

[1-Gönül şenliği/huzuru ile kucakladığım belin idi. Hoş/güzel buselerini aldığım ağzın idi. Anbean/peş peşe öptüğüm o inci saçan dudağın idi.

2- Daima secde yerim eşiğinin toprağı idi. Bu yüzden âlemin yüce kişisi idim.]

16. yüzyıl şairlerinden Revânî aşağıdaki beytinde kendini ölümcül bir hastaya benzetmiş ve sevgilini verdiği buse ile derdine derman bulduğunu ifade etmiştir.

“Virdi bûsen ey tabîb-i cân dile tâze hayât
Bir ölümlü hastanun derdine dermân eyledün” [Revânî G.222/4]
(Avşar 2017: 305)

[Ey canın tabibi! Busen gönüle taze hayat verdi. Ölümlü bir hastanın derdine derman ol-dun.]

Klasik Türk şiirinde âşığın sevgili ile vuslatının gerçekleşmesine dair beyitlere 17. yüz-yılda da birçok şiirde rastlanmaktadır.

17. yüzyılın ve divan şiirinin önde gelen şairlerinden ve aynı zamanda hikemî tarzın öncüsü olan Nâbî aşağıdaki beytinde sevgiliyle kavuşma zevkine ulaştığını söylemektedir.

“Bir söz yaparlar itdügümüz zevk-i vuslatı
Allah saklasun bunu hussâd işitmesün” [Nâbî G.590/4]

(Bilkan 2011: 906)

[Bizim kavuşma zevkimizi dedikodusunu yaparlar (diye korkarım). Allah saklasın, bunu kıskanç kimseler duymasın.]

17. yüzyılın önemli şairlerinden biri olan Şeyhülislam Yahya aşağıdaki beyitte ayrılığı kış mevsimine, kavuşmayı ise yaz mevsimine benzeterek kavuşma zamanının geldiğini söylemektedir.

“Her zamân sûz-ı firâk olmaz visâl erdi açıl
Âlem-i aşkun da ey Yahyâ kışı var yazı var” [ŞeyhülislamYahyâ G.103/5]

(Ertem 1995: 75)

[Her zaman ayrılık ateşi olmaz, kavuşma vakti geldi, açıl. Ey Yahya! Aşk âleminin de yazı ve kışı vardır.]

Şeyhülislam Yahya aşağıdaki beytinde sevgiliye kavuşmayı istediğini ve bu amacına ölmeden ulaştığını ifade etmektedir.

“Erem derdüm visâli bâğına ol şâh-ı hûbânun
Bî-hamdi'llâh müyesser oldu ana ölmeden irdüm”[Şeyhülislam Yahyâ G.235/3]

(Ertem 1995:142)

[O güzeller şahının kavuşma bahçesine ulaşmayı istiyordum. Allah’a şükür olsun ki kolaylıkla gerçekleşti, ölmeden kavuştum.]

Bir başka beyitte ise Şeyhülislam Yahya evini teşrif eden sevgiliye kavuşmanın zevkini ifade etmektedir.

“Teşrîf itdi hâne-i Yahyâ'yı gerçi yâr
Zevk-i visâli bîm-i cüdâyı tuyurmadı” [ŞeyhülislamYahyâ G.423/6]

(Ertem 1995:236)

[Her ne kadar Yahya’nın evini sevgili şereflendirse de kavuşmanın zevki ayrılık korkusunu hissettirmedi.]

17. yüzyıl şairlerinden Nev’izade Ataî sevgiliden buse aldığını; ancak daha fazlasını istediğini ifade etmektedir.

“Cânum yirine geldi hele bûs idüp lebün
Ammâ ne çâre sînededür ârzû-yı dil” [Nevizade Ataî G.138/4]

(Karaköse 2017: 205)

[Senin dudağından buse alınca canım yerine geldi. Ama ne çare ki gönülün arzusu sine dedir.]

17. yüzyıl şairlerinden Azmizâde Hâletî aşağıdaki beyitte sevgiliden aldığı busenin kendisine can bağışladığını ifade etmektedir.

“Bir bûse virdi cânı alup ol Mesîh-dem
Lutfından itdi mürde-dile yine feyz-rûh” [Hâletî G.112/2]

(Kaya 2017: 269)

[Hz. İsa gibi ölümlere nefesiyle can veren (sevgili) bir buse verip canımı aldı. Lutfundan/cömertliğinden ölü gönüle can bağışladı.]

Bir başka beyitte Azmizâde Hâletî sevgilinin can veren dudağını öptüğünü söylemektedir.

“Nakd-i ‘ömri ‘arz idüp öpdüm leb-i cân-perverin
Narh-ı rûzî üstüne aldum o şûhun sükkerin” [Hâletî G.598/1]

(Kaya 2017: 464)

[Ömür sermayesini sunup can veren/bağışlayan dudağını öptüm. O işveli/cilveli güzelin günlük ücretinin üstüne (dudağının) şekerini aldım.]

17. yüzyıl şairlerinden Kâtibzade Sâkıb aşağıdaki beyitte sevgiliden aldığı busenin tadının damağında kaldığını ifade etmektedir.

“Bûs eyledüm o gonca-dehen mest-i ‘işveyi
Ol çâşnî henûz damagumdadur benüm” [Sâkıb G.406/4]

(Kırbiyık 2017: 756)

[O gonca ağızlı naz sarhoşu/süzgün bakışlı güzelden buse aldım. O lezzet/çeşni hâlâ benim damağımdadır.]

17. yüzyıl divan şairlerinden biri olan Mezâkî’nin şiirlerinde vuslatın gerçekleşmesine dair birkaç beyit tespit edilmiştir. Aşağıdaki beyitte Mezâkî sevgiliye kavuştuğunu ve artık cana ihtiyacı kalmadığını ifade etmektedir.

“Oldı cân cânâna vâsıl ey gönül şimden gerü
Bu ten-i fersûde-i bî-câna hâcet kalmadı” [Mezâkî G.412/4]

(Mermer 1991: 540)

[Ey gönül! Bu can artık sevgiliye kavuştu. Bundan sonra eskimiş cansız vücuda gerek kalmadı.]

Bir başka beyitte Mezâkî şuh sevgili ile sarmaş dolaş olmanın ruhani zevkine ulaştığını söylemektedir.

“Bilmez idüm ittisâl-i zevk-i rûhânî nedür
Câme-h^vâb içre o şûh ile hem-âgûş olmasam” [Mezâkî G.301/4]

(Mermer 1991: 469)

[Gecelik içinde o neşeli ve işveli kadınla kucak kucağa, sarmaş dolaş olmasam ruhanî zevke kavuşmanın ne olduğunu bilmezdim.]

Klasik Türk şiirinde 18. yüzyılda sevgiliyle vuslatın önceki yüzyıllara oranla daha ileri noktalara taşındığını söylemek mümkündür. Nitekim Lâle Devri ve Mahallileşme’nin de etkisiyle bu yüzyılda birçok şairin divan şiirinin öze dair geleneksel yapısına aykırı düşebilecek şiirler söylediği bilinmektedir.

18. yüzyıl divan edebiyatının en büyük şairlerinden biri olan Nedim aşağıdaki beytinde sevgilinin elbisesini çıkardığını ve sevgiliden buse aldığını söylemektedir.

“Soydum o mehin câmesini bûsesin aldım
Vakt oldu müsâ‘id günümü yaza düşürdüm” [Nedim G.86/3]

(Macit 1997: 318)

[*O ayın (sevgilinin) elbisesini çıkardım, busesini aldım. Vakit müsait olunca günümüzi yaz gününe çevirdim.*]

Bir başka beytinde ise Nedim sevgilinin belini sardığını ve busesini aldığını ifade etmektedir.

“Aldım koçup miyânını bir tatlı bûsesin
Ammâ ki yakdı ağzımı sandım harâreti” [Nedim G.153/6]

(Macit 1997: 354)

[*(Sevgilini) belini kucaklayıp tatlı bir busesini aldım; ama sanırım, sıcaklığı ağzımı yak-tı.*]

18. yüzyıl divan edebiyatı şairlerinden bir olan Reisü'l-küttap Mehmet Arif'in “şimdi” redifli gazelinde şuh sevgili ile kavuşmasını anlatmaktadır. Şair söz konusu gazelinde sevgiliyle içki meclisinde bir araya gelerek içki içtiğini ve sevgilinin beyaz boynundaki amber kokulu beni öptüğünü söylemektedir.

“O şûh ile kadeh peymâ-yı bezm-i işretim şimdi
Gönülden ber-târaf-sâz-ı gubâr-ı vahşetim şimdi

Ko feryâd eylesin gülşende bülbül çâk çâk olsun
O gül-rûhsârla sâgar bedest-i işretim şimdi

Safâ-yı hâtıram var yâr ile bezm-i cân oldum
Cemâl-i yâre gör âyîne-dâr-ı hayretim şimdi

Beyâz-ı gerdeninde hâl-i anber-bûyunu öpdüm
Dil-i agyâra el-hak dâğ-ı sûz-ı hasretim şimdi

Boyunca gördüm ihsânın o şûh-ı nâzik-endâmın
Bi-hamdillâh hem-âgûş-ı safâ-yı vuslatım şimdi

Dil-ârâmı çâk olsun rakîbin tâc-ı hasretle
Bu işretgâhda dil-sîrâb-ı sohbetim şimdi

N'ola ahabâba ‘unvân eylesem ‘Ârif bu mevsimde
Gele geç tafra-fermâ-yı rûsûm-ı nahvetim şimdi” [Reisülküttap Mehmet Ârif G.39]

(Kiremitçi 2015: 66)

[1- *O işveli, neşeli güzelle içki meclisinde şimdi içki içiyoruz. Şimdi gönülden korku endişesini ortadan kaldırdım.*

2- *Bırak gül bahçesinde bülbül feryat etsin, parça parça olsun. Şimdi o gül yanaklı ile kadeh elde içki içiyorum.*

3- *Gönül ferahlığım/rahatlığım var, sevgili ile can/gönül meclisinde bulundum. Bak şimdi sevgilinin güzel yüzüne şaşırtıcı/hayret verici aynayı tutanım.*

4- *Boynunun beyazında amber kokulu benini öptüm. Doğrusu budur ki şimdi rakiplerin gönlüne hasretin yakıcı yarasıyım.*

5- O nazik endamlı/görünüşlü işveli/neşeli güzelin cömertliğini çok gördüm. Allah’a şükür olsun şimdi kavuşma huzurunu/safasını kucakladım.

6- Rakibin gönül rahatlığı hasret tacıyla parçalansın. Bu içki içilen yerde şimdi sohbetle gönlüm doymuştur.

7- Ey Ârif! Dostlara bu mevsimde değer versem ne olur. Şimdi gelip geçip kibirlenerek böbürleniyor ve büyüklük taslıyorum.]

Yukarıda nesre çevirdiğimiz Reisü’l-küttap Mehmet Arif’in “şimdi” redifli gazeline aynı yüzyılın ve divan edebiyatının en büyük şairlerinden biri olan Şeyh Gâlib’in yazdığı tahminin bazı ek mısralarında sevgiliye kavuşmaya dair yüzyılın niteliğini yansıtan ifadeler bulunmaktadır.

“.....

Hele mest etdim ol sîmin-teni hayli alıp hâmin
Çözüp bend-i kâbâsın gülşen etdim cism-i gül-fâmın
Sarıldım câme-hâb-ı nâz içinde sorma encâmın

.....

Bu şeb bâğ-ı ruhûnda zülf ü çeşm ü rûyûnu öpdüm
Bulup düzdîde birkaç nergis ü şebbûyûnu öpdüm
Meger kâfûr içinde fülful-i dil-cûyûnu öpdüm

.....” [Şeyh Gâlib T.14/4-5]

(Kalkışım 1994: 210)

[1- O gümüş gibi beyaz tenlinin zülfünü (elime) alıp mest ettim. Elbisesinin bağını çözüp gül renkli bedenini gül bahçesi yaptım. Naz/işve yatağının içinde sarıldım, işin sonunu sorma.

2- Bu gece yanağının bahçesinde zülfünü, gözünü ve yüzünü öptüm. Gizlice birkaç nergis (gözler) ve şebboy (zülf) öptüm. Meğer kâfûr (güzel kokulu bir madde)içinde gönül çeken karabiberi (sevgilinin benî) öptüm.]

18. yüzyılın önemli şairlerinden biri olan Sünbülzade Vehbî aşağıdaki beytinde sevgiliye kavuştuğunu ifade etmektedir.

“Bister-i vuslata yatmam deyü eylerdi ‘inâd
Bu gece yâr ile çok ‘arbede etdik yattık” [Vehbî G.154/4]

(Yenikale 2011: 458)

[(Sevgili) Kavuşma yatağına yatmam diye inat ederdi. Bu gece sevgili ile çok gürültü ettik, yattık.]

Yine Vehbî aşağıdaki beyitte sevgiliden buse aldığını ifade etmektedir.

“Bûsesin aldım o nev-restenin ibrâm ile ben
Meyve-i vasla yetişdim tama’-ı hâm ile ben” [Vehbî G.207/1]

(Yenikale 2011: 495)

[Bıktırarak derecede ısrar ile o yeni yetişmiş sevgilinin busesini aldım. Olmayacak istekle kavuşma meyvesine yetiştim.]

18. yüzyıl şairlerinden Haşmet'in şiirlerinde sevgiliye kavuşmaya dair birçok beyit bulunmaktadır. Aşağıdaki beytinde Haşmet, sevgilinin dudağından buse aldığını söylemektedir.

“Emdikçe la’lin ohşadım ebrû vü hançerin
Ser-mest olup oraya buraya tayanmışız” [G.93/3]

(Aksoyak & Arslan 2018b: 165)

[*(Sevgilinin kırmızı) dudağını emdikçe kaşını ve kirpiğini okşadım. Kendimizden geçip oraya buraya dayanmışız.*]

“Girdim firâş-ı vuslata bir şîve-kâr ile
Ömrüm geçirdim ol gice bûs u kinâr ile” [G.221/1]

(Aksoyak & Arslan 2018b: 219)

Haşmet bir diğer beyitte ise sevgiliyi kucakladığını ve öpdüğünü ifade etmektedir.

[*Bir işveli/cilveli (sevgili) ile kavuşma yatağına girdim. O gece öpme ve kucaklama ile ömrümü geçirdim.*]

18. yüzyıl şairlerinden Pertev'in divanında da vuslat ile ilgili birçok beyit bulunmaktadır. Aşağıdaki beyitlerinde Pertev, sevgiliden aldığı busenin tadının aklından çıkmadığını ifade etmektedir.

“Lezzeti kaldı cânda bûsesinün
Öyle şîrîn-dehen ki anladamam” [Pertev G.343/4]

(Bektaş 2017: 222)

[*(Sevgilinin) busesinin lezzeti canımda (aklımda) kaldı. Öyle bir tatlı ağız ki anlatamam.*]

“Bir kerre öpdüm idi dehânun emer gibi
Hâlâ lebümde lezzeti vardur şeker gibi” [Pertev G.515/1]

(Bektaş 2017: 315)

[*Bir kere ağzını öptüm, sanki emer gibi. Hâlâ dudağımda şeker gibi lezzeti var.*]

18. yüzyıl şairlerinden Diyarbakırlı Lebîb aşağıdaki beyitte sevgilinin zülfüne dokunduğunu ve yanaklarını öpdüğünü ifade etmektedir.

“Gâh zülfün elledim geh ruhların bûs eyledim
Nâ’îl oldum mülk-i hüsnün Çîn’ine Mâçîn’ine” [Lebîb G.126/4]

(Kurtoğlu 2017: 347)

[*Bazen zülfünü elledim, bazen yanaklarından buse aldım. Güzellik mülkünün Çîn’ine Mâçîn’ine eriştim/ulaştım.*]

18. yüzyıl şairlerinden Erzurumlu Zihnî aşağıdaki beytinde sevgiliyi kucakladığını ve sevgilinin dudaklarından buse aldığını ifade etmektedir.

“Lebin emdim ruh-ı pür-tâbın ohşadım belin kocdum
O şûhı mest-i câm-ı nâz gördükde zerâfetle” [Zihnî G.298/2]

(Macit 2018: 228)

[*O işveli/neşeli sevgiliyi incelikle/zarafetle şarap kadehinin nazıyla sarhoş görünce dudağını emdim, ışıldayan/parlayan yanağını okşadım, belini kucakladım.*]

18. yüzyıl şairlerinden Diyarbakırlı Hâmî, sevgilin bazen iki yanağından buse verdiğini söylemektedir.

“Yüz yirde gehi zahm açar ol şîve-ger ammâ
Gâhîce ider bûseler ihsan iki yüzden” [Hâmî G.44/5]

(Yılmaz 2017: 189)

[O işveli/cilveli (sevgili) bazen yüz yerde yara açar ama bazen de iki yanağından buseler verir.]

18. yüzyıl şairlerinden Lâzikîzâde Feyzullah Nâfiz aşağıdaki beyitte sevgilinin kendisine buse bahsettiğini ifade etmektedir.

“Bir ağız etdi şîrîn la’l[i] Nâfiz bûse-bahş oldu
Dehânı ol cefâkârın leb-i ihsâna dönmüşdür” [Nâfiz G. 94/5]

(Demir 2017: 212)

[(Sevgili) tatlı kırmızı dudağından Nâfiz’e buse bahş etti. O eziyet edenin (sevgilinin) ağız cömertlik/lütuf dudağına dönmüştür.]

Klasik Türk şiirinde 19. yüzyıl, divan edebiyatının sona erdiği ve Türk edebiyatının Batı etkisine girdiği dönemdir. Çalışmamızın kapsamı doğrultusunda bu dönemde yazılan şiirlerde vuslatın gerçekleşmesine dair yaptığımız araştırmada 19. yüzyıl şairlerinden Turabî’nin aşağıdaki beyti tespit edilmiştir. Turabî aşağıdaki beyitte تنها bir yerde sevgiliden buse aldığını ifade etmektedir.

“Bûsesin almış idim tenhâda mestûr it didim
Söylemiş varmış rakîbe râzî bilmez neyleyim” [Turabî G. 307/5]

(Azar 2005: 593)

[Tenha bir yerde busesini almıştım, (bunu) sakla/gizle dedim. Gidip rakibe söylemiş. Sırrı bilmez, neyleyim.]

Bu bölümde klasik Türk şiirinde âşığın sevgili ile buluşması bağlamında tespit edilen beyitler ortaya konulmuştur. Söz konusu beyitlerin sayısını artırmak mümkün görünmekle birlikte bu çalışmanın niteliği ve hacmi gereği, tarafımızca mezkûr konuya dair verilen örneklerin yeterli olduğu düşünülmektedir.

4. Değerlendirme ve Sonuç

Bu çalışmada klasik Türk şiirinde âşığın sevgili ile kavuşmasının gerçekleşmesine dair birçok divanın incelenmesiyle tespit edilen beyitler ortaya konmuştur. Bu bağlamda farklı yüzyıllardan pek çok divan şairinin âşık ve sevgilinin kavuşması bağlamında divan şiirinin geleneksel yapısının dışına çıkan şiirlere imza attığı belirlenmiştir. Divan şiirinde gerek mecazî aşk gerekse hakikî aşk bağlamında âşığın sevgiliye kavuşamadığına dair genel bir düşünceye sahip olduğu göz önüne alındığında, nadiren de olsa, vuslata dair söz konusu geleneksel bakış açısının dışına çıkıldığını gösteren beyitler bu çalışmanın önemini ortaya koymaktadır.

Bu çalışma doğrultusunda incelenen beyitlerde “kavuşma” anlamının çoğunlukla “sevgiliye vasıl olmak” ve “buse almak” anlamlarını ihtiva eden ifadelerden oluştuğu görülmektedir. Bunların dışında sevgiliye kavuşmanın “sevgili ile sohbet etmek, sevgili ile kadeh döndermek, sevgilinin zülfüne ulaşmak, sevgilinin dudağından aşk şarabı içmek, sevgiliyle buluşmayı bayram olarak görmek, sevgiliye kavuştuğu için hasta gönlün iyileşmesi, sevgilinin derde derman

olması, sevgilinin busesinin can bağışlaması ve sevgiliye kavuşmanın zevkini yaşamak” gibi anlamları taşıyan beyitlerden oluştuğu görülmektedir.

Çalışmada dikkat çekici bir husus olarak klasik Türk şiirinde 18. yüzyılda vuslatın önceki yüzyıllara oranla daha ileri noktalara taşındığını söylemek mümkündür. Nitekim Lâle Devri ve Mahallileşme’nin de etkisiyle bu yüzyılda birçok şairin divan şiirinin öze dair geleneksel yapısına aykırı düşebilecek şiirler söylediği bilinmektedir. Özellikle, divan şiirinin en büyük şairlerinden Nedim gibi bazı şairlerin dilinde vuslat kavramının sevgiliyi kucaklamak ve konuyu müstehcenliğe yakın noktalara taşımak anlamında işlendiği görülmektedir.

Sonuç olarak bu çalışma ile klasik Türk şiirinde âşığın sevgiliye kavuştuğu birçok beyit tespit edilmiş, dolayısıyla birçok divan şairinin âşık vasıtasıyla vuslat konusunda divan şiirinin geleneksel yapısının dışına çıktığı ortaya konmuştur.

KAYNAKLAR

- Akdoğan, Yaşar (e.t.: 26.11.2019³), Ahmedî-Divan, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü (e-kitap).
- Aksoyak, İsmail Hakkı (2018a), Gelibolulu Mustafa Âlî Divanı, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü (e-kitap).
- Aksoyak, İsmail Hakkı & Arslan, Mehmet (2018b), Haşmet Divanı, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü (e-kitap).
- Avşar, Ziya (2017), Revânî Divanı, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü (e-kitap).
- Aydemir, Yaşar (2000), Behiştî Divanı, Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Azar, Birol (2005), Tûrâbî Divânı, İnceleme-Metin, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Elazığ.
- Bektaş, Ekrem (2017), Muvakkit-zâde Muhammed Pertev Divanı, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü (e-kitap).
- Bilkan, Ali Fuat (2011), Nabi Divanı, C.2, b.2, Ankara: Akçağ.
- Demir, Hiclal (2017), Lâzîkîzâde Feyzullah Nâfîz ve Divanı, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü (e-kitap).
- Demirel, Şener (2017), 16. Yüzyıl Şairlerinden Mânî-Divan ve Şehr-engîz-i Bursa, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü (e-kitap).
- Durmaz, Gülay (2005). Divan Şiirinde Rind, U. Ü., Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Y.6, S.8, 57-76.
- Erdoğan, Mustafa (2017), Bursalı Rahmî ve Divanı, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü (e-kitap).
- Ertem, Rekin (1995), Şeyhülsîlâm Yahyâ Divanı, Ankara: Akçağ.
- Erünsal, İsmail E. (2018), Tâcî-zâde Ca’fer Çelebi Divanı, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü (e-kitap).

³ Erişim Tarihi

- Gürgendereli Müberra (2017), Mostarlı Hasan Ziyâ'î Divânı, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü (e-kitap).
- Kalkışım, Muhsin (1994), Şeyh Gâlib Divanı, Ankara: Akçağ.
- Karaköse, Saadet (2017), Nev'î-zâde Atâyî Divanı, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü (e-kitap).
- Kaya, Bayram Ali (2017), Azmizâde Hâletî Divanı, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü (e-kitap).
- Kesik, Beyhan (2018), Cenâbî Divanı, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü (e-kitap).
- Kılıç, Filiz (e.t.: 26.11.2019), Âşık Çelebi Divanı, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü (e-kitap).
- Kırbıyık, Mehmet (2017), Kâtibzâde Sâkib Divanı, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü (e-kitap).
- Kiremitçi, Hamza (2015), Reisülküttab Mehmed Ârif Divanı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ordu.
- Kurtoğlu, Orhan (2017), Diyarbakırlı Lebîb Divânı, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü (e-kitap).
- Küçük, Sabahattin (1994), Bâkî Divanı-Tenkitli Basım, Ankara: Atatürk, Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu-Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Levend, Agâh Sırrı (1984), Divan Edebiyatı: Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar. (4.b.) İstanbul: Enderun.
- Macit, Muhsin (1997), Nedîm Divanı, Ankara: Akçağ.
- Macit, Muhsin (2017), Karakoyunlu Cihanşah'ın Türkçe Şiirleri, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü (e-kitap).
- Macit, Muhsin (2018), Erzurumlu Zihnî Divanı, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü (e-kitap).
- Mermer, Ahmet (1991), Mezâkî: Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanının Tenkidli Metni, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu.
- Nas, Şevkiye Kazan (2018), Celîlî Divânı (İnceleme-Metin), Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü (e-kitap).
- Özyıldırım, Ali Emre (1999), Hamdullah Hamdî ve Divanı, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.
- Pala, İskender (2004), Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, İstanbul: Kapı Yayınları.
- Tanrıbuyurdu, Gülçin (2018), Kalkandereli Mu'îdî Divanı, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü (e-kitap).
- Tarlan, Ali Nihat (2005), Fuzûlî Divanı Şerhi, b.4, Ankara: Akçağ.

Tavukçu, Orhan Kemal (e.t.: 26.11.2019), Dede Ömer Ruşenî-Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Divanının Tenkidli Metni, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü (e-kitap).

Tuncer, Eda (2016), Sükkerî Divanı Sözlüğü [Bağlamli Dizin Ve İşlevsel Sözlük], Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eskişehir.

Türkçe Sözlük (2009), Hzl.: Şükrü Haluk Akalın, b.10, Ankara: Türk Dil Kurumu.

Yakar, Halil İbrahim (2018), Gelibolulu Sun'î Divanı, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü (e-kitap).

Yenikale, Ahmet (2011), Sünbül-zâde Vehbî-Divan, Kahramanmaraş: Ukde Yayınları.

Yılmaz, Kadri Hüsnü (2017), Diyarbakırlı Hâmî Ahmed Divanı, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü (e-kitap).

<http://tebdiz.com/>

<https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78354/divanlar.html>